

همیشه‌ی فراهنگ شعر

حافظ در شهر

مردمان آینده‌خانه دارد

دبدار و گفت‌وگو با محمدعلی بهمنی، شاعر غزلسرا درباره ذهن و زبان و زمانه حافظ

گفت‌وگو فرشاد شیرزادی روزنامه‌نگار

محمدعلی بهمنی می‌گوید: «تسا ما در عرصه سرودن و نوشتن سخنی تازه برای گفتن نداشت‌ه باشیم، همچنان باید به حضرت لسان‌الغیب تعظیم کنیم، گرچه برخی از ابیات و محتوای شعرهایش برای برخی از مردم – و نه همه اهل فن و ادبیات – قابل فهم نباشند.» محمدعلی بهمنی، خود غزلسرای چیره‌دست است. شاعر «باغ لال» که شعرها و ترانه‌هایش بارها توسط خوانندگان مختلف اجرا شده و با نوشته‌ها و سروده‌هایش فرهنگ ما را غنا بخشیده است. به مناسبت روز بزرگداشت حافظ با محمدعلی بهمنی گفت‌وگو کرده‌یم.

حافظ ابیات و اشعاری دارد که امروز در قرن یازدهم خورشیدی، دیگر کاربرد و کارایی در قرن هشتم هجری قمری نداشته باشد؟ منظورم این است که هم در گذر روز گاران زبان تغییر یافته و هم محتوای مورد نیاز و پر ارجاع مخاطبان تغییر کرده است.

عموم مردم را که نمی‌توان مثال و بهتر بگویم شاهد مثالی در این موضوع به جای آورد. اگر بگویم این غزلیات و نه البته مجموعه‌ش، بلکه بخشی از آن، برای جمعیتی از مردم دیگر کاربرد سابق و قرن هشتم هجری قمری را ندارد؛ این نکته به خودی خود درست و قابل اعتناست. اما نمی‌توان این موضوع را به آحاد مردم و همه نخبگان تعمیم داد.

ادبیات، همه اشعار حافظ قابل تأمل است؟
در هر شکل مانی تواینم آن ریشه ادبیات را متوجه آحاد و توده مردم کنیم. در هر صورت عده قابل ملاحظه‌ای توانسته‌اند با همه جا ارتباط برقرار کنند. حافظ نیز تا همین امروز و به قول شما تا قرن پانزدهم خورشیدی با شعر و رفتارش، به زیبایی توانسته با مردم سخن بگوید. **حافظ در گذر زمان تغییر می‌کند. این زبان از قرن هشتم تغییرات عمده‌ای به‌خود دیده است. زبان از سویی اگر تغییر نکند، ما به سبب سبک‌افکنده گی ملتی است که با آن سخن می‌گویند، چون زبان به خودی خود عنصری زنده و موجودی فعال تلقی می‌شود.** این تغییر زبان را نسبت به شعر حافظ چگونه ارزیابی می‌کنید؟ اینکه

ما بخشی از ابیات حافظ را بدون مراجعه به کتاب‌ها و نوشته‌های حافظ پژوهان بهیمیم، به‌نظر شما که هم غزلسرا هستید و هم می‌دانم حافظ را به خوبی و با دقت و فراست خوانده‌اید، در مجموع نمی‌توان مورد نقد قرار داد؟

شما به گمانم «تنگنه»‌ای در این سختنان دارید. در هر صورت، شعر ریشه‌اش در زبان قدیم است. شاعران و ادیبان و بزرگانی که توانسته‌اند برای ما مفاهیم و کلماتی را عرضه کنند و به ارمان آوردند که قدری حافظه، ذهن و زبان را روشنی ببخشند، همچنان قابل احترامند. این مهم شامل حال همه نویسندگان در تاریخ ادبیات فارسی نمی‌شود. برای همه کسانی که ادبیات را به درستی زیسته‌اند، آن بزرگان همچنان سر جای خودشان هستند و در آینده نیز خواهند بود. در واقع حافظ شاعری است که در شهر مردمان آینده‌خانه‌ها خواهد داشت. حتی زبان فارسی این قابلیت را دارد که بزرگان بیشتری به‌خود بسازند. مهم این است که چرا آن فلاّان؟

گویی جهان را که با شعر حافظ آشنایی دارد و همچنین خودمان که تشنه خواندن شعرش هستیم، جملگی همه‌چیز و همه کس را نادیده گرفته‌یم. نمی‌توان با یک چوب همه را راند و گفت که دیگر زمانه هر آنچه در گذشته بوده به سر آمده و گذشته است، چرا که زمانه کسانی که می‌گویند آنها گذشته‌اند، خیلی زودتر از قبل، خواهد گذشت و منقضی می‌شود. امروز را اگر حساب کنیم، که اصلا سخن تازه، بدیع و درستی در هیچ‌یک از انتشاراتی‌های معتبر نیست؛ حرفی که تازه و فصل‌الخطاب ادیبانمان

باشد تا خوشحال و خرسند شویم و به‌خود بالییم که این است ادبیاتی که به جست‌وجویش چراغ برداشته‌ایم. هنوز آن اتفاق مهم معاصر و متأخر در ادبیات ما رخ نداده است تا بتوانیم وجود آن شاهکار را ببندیم.

حافظ از سویی نوعی خوش باشی گری را از خیام گرفته و عرفان را به سنایی و در عین حال سخن‌سنجی و ظریف‌اندیشی کلامی را از شیخ اجل سعدی علیه‌الرحمه. آیا می‌توان انکار کرد که حافظ و خیام و برخی شعرای دیگر فعلی مشترک با هم دارند؟ کدام‌یک از این شاعران متقدمند؟ خیام در سال ۶۷۱تقویم جلالی را می‌سازد. به لحاظ تاریخی از حافظ جلوتر است. حافظ نیم‌نگاهی به خیام نداشته؟

قطعاً دارد. نه تنها او که بسایری از شاعران همدوره خیام و پیس از او، این جهان‌بینی را به عایت گرفته‌اند. اما نه درباره خیام و نه فردوسی و حافظ، نمی‌توانیم و حتی تاریخی نداریم که بگویم، مهم این است که ما الآن چه در چنته داریم و می‌خواهیم چه کنیم.

چرا مثلاً شاملو می‌گوید حافظ گل سرسید شاعران جهان است. با وجود بزرگانی مانند سعدی و فردوسی و خیام؟
پسند شخصی آن هنرمند بوده. ما که نمی‌توانیم در این امر دخل و تصرف کنیم. یکی از شاعران مادر همین دوره معاصر به فرض یک شعر شاعر

عکس همشهری احمدسلطانزاد

دریچه
درگذشت محمدرضا راشد‌محصل

محمدرضا راشد‌محصل، نویسنده، پژوهشگر و استاد زبان فارسی در ۸۷سالگی از دنیا رفت. سلمان ساکت، رئیس مرکز آثار مفاخر و استاد دانشگاه فردوسی مشهد با تأیید این خبر به ایسنا گفت: دکتر راشد‌محصل بر اثر عوارض ناشی از کپولت سن از دنیا رفت. محمدرضا راشد‌محصل در خردادماه سال ۱۳۱۵هجری شمسی در خانواده‌ای روحانی در روستای افضل آباد مازان از توابع خوسف بیرجند متولد شد. پس از اتمام تحصیلات مقدماتی در بیرجند در سال ۱۳۳۳ به خدمت فرهنگ درآمد و پس از طی دوره‌های عالی تحصیلی در سال ۱۳۵۳

مدرک دکترای زبان و ادبیات فارسی گرفت. همکاری با فرهنگستان زبان و ادبیات، عضو هیات علمی دانشگاه جندی‌شاپور اهواز (شهید چمران فعلی)، همکاری با شورای کتاب کودک، تدوین دایره‌المعارف (قاموس)، تدریس در دانشگاه تبریز، همکاری با دانشکده ادبیات مشهد و دانشگاه بیرجند، عضو هسته قطب علمی فردوسی‌شناسی و عضو هیات مدیره فرهنگسرای فردوسی ازجمله‌فعالیت‌های این چهره است. او بیش از ۸۰مقاله و کتاب نوشته‌است که ازجمله کتاب‌های او می‌توان به «بر توهایبی از قرآن و حدیث و ادب فارسی»، «گزیده حدیقه سننایی با شرح و توضیح»، «نشانه‌شناسی ادبی در کاربرد قرآن و حدیث» و «خیام‌شناخت و عطّار‌شناخت» و «ویژانه‌های فارسی، خیام و عطّار» اشاره کرد.

نمی‌توانیم گذشته را به درستی قضاوت کنیم. حال ممکن است کسی بگوید که ما امروز بهتر از گذشتگانیم. این قیاس هم قیاس‌مع‌الفارق است.

چرا قیاس مع‌الفارق؟

چون شعر ادبای گذشته خلق کرده‌اند. رودکی و شاعران پیش از اسلام بسروداند و به ما و هم‌عصرانمان رسانده‌اند.

حافظ به‌عنوان پرسش‌آخر می‌خواهم بپرسم که حافظ پژوهانی مانند زنده یاد کاظم برگ‌نیسی، بهاء‌الدین خرمشاهی، خلیل خلیب رهبر، کزازی، استاد موحّد و خائفی و دیگران چقدر کارشان متمرّم بوده و چقدر به روشنگری و شناساندن ذهن و زبان حافظ کمک کرده‌اند؟
رد کرد و گفت دوره اندیشه و کلام حافظ سبزی شود؟ نمی‌توان او را در یک جمله محکمه‌پسند کرد و گفت دوره اندیشه و کلام حافظ سبزی شده است. اگر هم حافظ گذشته، در وجود آن فرد گذشته که در جهان بیرون سخشن تأثیری ندارد. ما نمی‌توانیم منکر ارزش‌های ادبای پیش از خود شویم.

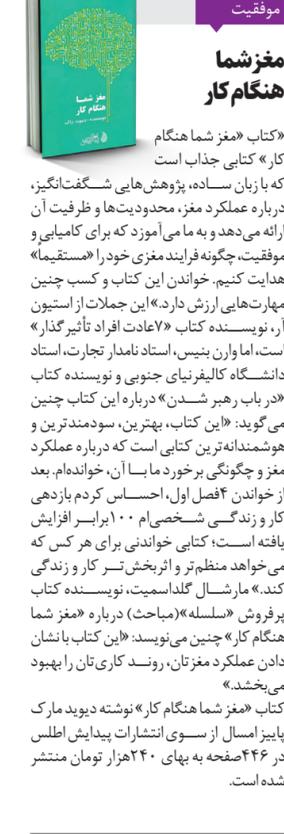
و چرا بی این منکر نشدن؟

چون شعر را آنها به ما یاد داده‌اند. ما حال بگویم چه؟ بزرگانی که هستند یا رفته‌اند، علاقیتی داشته اما تلاکس یا کسائی را معرفی کنند. در حال حاضر شماری روزنامه‌نگار هم حق دارند که یکی را رد کنند. اما این رویه درستی نیست که مدام دیگران را رد و تخطئه کنیم. عقل سلیم آدمی چنین تسلسل و روندی را نمی‌پذیرد. انسان امروز به هر روی نمی‌تواند به‌طور کامل بر گذشته اشراف داشته باشد. گذر زمان این امکان را از ما می‌گیرد و همین خلال

یا حقی: حافظ؛ فصل مشترک فارسی‌زبانان

محمدجعفر یاقتی، حافظ پژوه و فردوسی‌پژوه و استاد دانشگاه فردوسی مشهد درباره حافظ گفت: «حافظ جایگاهی دارد که همه مردم، اعم از عوام و خواص به‌صورت‌های مختلف با شعر و دنیای او ارتباط دارند. بنابراین، امروز ضلعی از فرهنگ ایران شده و به یک هویت فرهنگی تبدیل شده است.» وی افزود: «حافظ هویتی قومی هم برایمان دارد که هم ادبیات را نمایندگی می‌کند و هم فرهنگ و اندیشه‌ایران را.دانشگاهیان، متخصصان، حافظ‌شناسان و زبان‌شناسان به دیوان او توجه دارند و همچنین عامه مردم و حتی کسانی که ممکن است سواد خواندن هم نداشته باشند، شنیدن غزل حافظ برای این عده هم می‌تواند لذتبخش باشد. اما شاید همه محتوای اندیشگی او را نفهمند این جایگاه ممتازی در فرهنگ، ادبیات و نگاه ایران است. به‌نظر می‌رسد که فرهنگ ما نوعی فشرده‌گی در حافظ پیدا کرده. در آن روزگار به‌نظر می‌رسد که حافظ عصاره فرهنگ ایران را گرفته و در غزلیاتش جاودانه کرده که امروز در هر جا شعرش زرمه و خواننده می‌شود.»

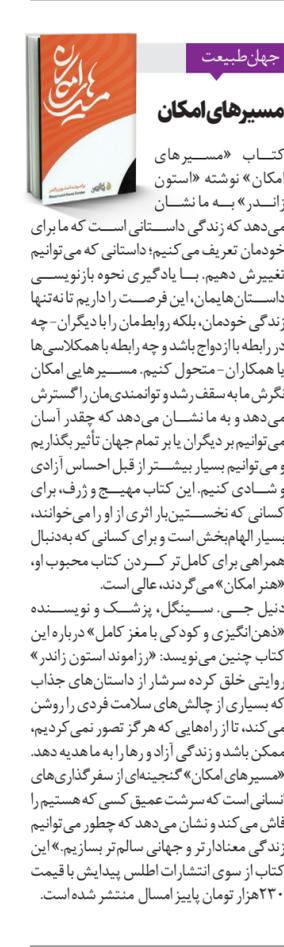
این استاد دانشگاه تأکید کرد: «نه‌تنها در ایران که هر فارسی‌زبانی در هر نقطه از دنیا حافظ را می‌خواند و خوب می‌شناسد و او را دوست دارد. در افغانستان و تاجیکستان، حافظ مقام بسیار مشترک ما دارد.»

موفقیت
مغز شما هنگام کار

«کتاب «مغز شما هنگام کار» کتابی جذاب است

که با زبان ساده، پژوهش‌هایی شگفت‌انگیز، درباره عملکرد مغز، محدودیت‌ها و ظرفیت آن ارائه می‌دهد و به ما می‌آموزد که برای کامیابی و موفقیت، چگونه فرایند مغزی خود را «مستقماً» هدایت کنیم. خواندن این کتاب و کسب چنین مهارت‌هایی ارزش دارد.» این جملات از استیون آر، نویسنده کتاب «۷عادت افراد تأثیر گذار» است، اما وارن بنیس، استاد نامدار تجارت، استاد دانشگاه کالیفرنیا ی جنوبی و نویسنده کتاب «در باب رهبر شدن» درباره این کتاب چنین می‌گوید: «این کتاب، بهترین، سودمندترین و هوشمندانه‌ترین کتابی است که درباره عملکرد مغز و چگونگی برخورد ما با آن، خوانده‌ام. بعد از خواندن ۴فصل اول، احساس کردم بازدهی کار و زندگی شخصی‌ام ۱۰۰ برابر افزایش یافته است.» کتابی خواندنی برای هر کس که می‌خواهد منظم‌تر و اثربخش‌تر کار و زندگی کند.» مارشال گلداسمیت، نویسنده کتاب «بر فروش «سلسله»(مباحث) درباره «مغز شما هنگام کار» چنین می‌نویسد: «این کتاب با نشان دادن عملکرد مغز تان، روند کاری تان را بهبود می‌بخشد.»

کتاب «مغز شما هنگام کار» نوشته دیوید مارک پاییز امسال از سوی انتشارات پیدایش اطلس در ۴۴۶صفحه به بهای ۲۴۰هزار تومان منتشر شده است.

جهان طبیعت
مسیرهای امکان

کتاب «مسیرهای امکان» نوشته «استون زاندر» به ما نشان

می‌دهد که زندگی داستانی است که ما برای خودمان تعریف می‌کنیم؛ داستانی که می‌توانیم تغییرش دهیم. بسا یادگیری نحوه بازنویسی داستان‌هایمان، این فرصت را داریم تا نه‌تنها زندگی خودمان، بلکه روابطمان را با دیگران – چه در رابطه با دواج باشد و چه رابطه با همکلاسی‌ها یا همکاران – متحول کنیم. مسیرهایی امکان‌ناگش ما به‌سقف رشد و توانمندی‌مان را گسترش می‌دهد و به ما نشان می‌دهد که چقدر آسان می‌توانیم بر دیگران یا بر تمام جهان تأثیر بگذاریم و می‌توانیم بسیار بیشتر از قبل احساس آزادی و ششادی کنیم. این کتاب مهیج و ژرف، برای کسانی که نخستین‌بار اثری از او را می‌خوانند، بسیار الهام‌بخش است و برای کسانی که به‌دنبال همراهی برای کامل‌تر کردن کتاب محبوب او، «هنر امکان» می‌گردند، عالی است.

دنیل جسی، سنیتگل، پزشک و نویسنده «ذهن‌انگیزی و کودکی با مغز کامل» درباره این کتاب چنین می‌نویسد: «زاموند استون زاندر» روایتی خلق کرده سرشار از داستان‌های جذاب که بسیاری از چالش‌های سلامت فردی را روشن می‌کند. تازه راهایی که هرگز تصور نمی‌کردیم، ممکن باشد و زندگی آزاد و رها را به ما هدیه دهد. مسکن‌های امکان» گنجینه‌ای از سفر‌گذاری‌های انسانی است که سرشت عمیق‌کسی که هستیم را فاش می‌کند و نشان می‌دهد که چطور می‌توانیم زندگی معنادارتر و جهانی سالم‌تر بسازیم.» این کتاب از سوی انتشارات اطلس پیدایش با قیمت ۲۳۰هزار تومان پاییز امسال منتشر شده است.

روانشناسی
هنر امکان

هنر امکان، دستاوردهای اث‌گذار است و حاصل مشارکت و همکاری

درخشان برآمده از تجارب پنج‌امین زاندر، رهبر ارکستر فیلارمونیک بوستون، و توانایی او در گفتن حرفی، همراه با نبوغ زراموند استون زاندر در خلق وضیعت‌های نوآورانه است که برای رضایت شخصی و شغلی درهم‌میخته شده‌اند. دیدگاه‌های نویسنده چنان متعادل درهم‌تنیده‌شده که با خواندن این اثر نقش معرفی‌کند. به‌دلیل همین ویژگی برخی از آثارش در موزه‌های مختلف جهان و مجموعه‌داران بین‌المللی جای گرفته‌است. جلد‌های کتاب، نشریات، صناعات موسیقی، لوح‌های فشرده و سایر تولیدات از این دست، نخستین تأثیر بصری و روحی در او دارند. پسند او با ناظران دارد. بر این اساس ناشران و تولیدکنندگان برای بیشتر یا بهتر دیده‌شدن کتاب‌های خود از مهارت طراحان گرافیک برای نیل به هدف خود استفاده می‌کنند؛ چراکه عقیده بر آن است که تولیدات تکثیرشده ابتدا باید دیده شوند تا انتخاب شوند. قیاد شیوا در ابتدای این کتاب نوشته است: «این کتاب در دو زبان فارسی و انگلیسی از شیوا کامل از طراحی‌های قیاد شیوا برای جملات، نشریات و کتاب‌است.»

گیل شفی، نویسنده مسیرهای نو درباره هنر امکان می‌نویسد: «با وجود هر یک از زائرها، روح آدمی اوج می‌گیرد. حالا آنها از هایشان را در این کتاب عمیقاً به‌صورتی دل‌بخش فاش می‌کنند. تضمین می‌کنم که از این کتاب الهام می‌گیرید.» جان هاریسون، آهنگساز برنده جایزه پولیتزر هم درباره این کتاب چنین نقد می‌کند: «این کتاب فاخر به جای راهبردهای نمایی، تمرین‌هایی برای رسیدن به پذیرش و تعادل ارائه می‌دهد. هنر امکان رویدادنگاری یک زندگی منحصربه‌فرد نیز هست که در قالب داستان‌هایی زیبا بیان شده است. بنجامین و زراموند زاندر نوآورند و سخاوتمندانه از راه‌هایشان را با دیگران در میان گذاشته‌اند.» کتاب «هنر امکان» در ۲۷۵صفحه به بهای ۲۰۰هزار تومان پاییز امسال از سوی انتشارات پیدایش اطلس منتشر شده است.